

Segregacija danes

Refleksija systemskega nasilja nad Romi na Dolenjskem

»Romi radi pravimo, da smo bili do zdaj pozabljeni, pozabljeni celo od boga. Kaj ti pomaga, če ti nekdo da socialno pomoč? Češ, to ti dam, zdaj pa bodi tiho. Bodi tiho in ne dvigaj svojega glasu. In te ni. Ampak mi imamo stališče in vizijo. In na tej poti nas ne bo nihče ustavil.«

Dušica Balažek, novomeška romska svetnica

¹ Recimo tiste, ki jih pripravlja Amnesty International.

² Poleg krovnega zakona je vlada pripravila številne strategije, usmeritve in programe s področja odpravljanja neenakosti, preprečevanja diskriminacije, zdravstvenega varstva, izobraževanja Romov itn. (Urad Vlada RS za narodnosti).

³ Koncept nevidnosti pogosto uporabljajo uporni mehiški staroselci. Zapatisti, ki na jugovzhodu Mehike gradijo egalitarne skupnosti z avtonomnim šolstvom, zdravstvom, naravnim kmetijstvom itn., so si na začetku svojega oboroženega upora nadeli maske, saj pravijo, da so bili prej v svoji bedi nevidni in jih ni nihče poslušal. Pod masko anonimnosti pa se skrivajo boji različnih skupin, od žensk, staroselcev, otrok, delavcev (glej Marcos, 1998/2003: 335). Ko govorimo o nevidnih v Sloveniji, pa ne moremo mimo izbrisanih in migrantskih delavcev.

Zaradi prostorske segregacije Romov se Slovenija redno uvršča na mednarodne sezname kršiteljev človekovih pravic.¹ Država se kritike loteva z eno neuspešno strategijo za drugo,² pri čemer reševanju težav nameni veliko denarja, a vse skupaj praviloma vodi le v ohranjanje *statusa quo*. Na drugi strani poteka teroriziranje romske skupnosti preko ideološkega vsiljevanja dobrodelnega diskurza, češ ubogim je treba pomagati, kar iz njih dela žrtve in vsakič znova pogloblja njihovo izključenost in preprečuje, da bi si zgradili dostojanstveno življenje in se začeli boriti proti izkoriščanju, prilaščanju, odtujenosti in razčlovečenju, ki ga s seboj prinaša kapitalistični produkcijski način.

A v resnici v Sloveniji poteka še ena segregacija. Tista, ki je skrbno pometena pod preprogo in ne le spominja, ampak je fašistoidna oblika tako imenovanega sobivanja. Občutijo jo predvsem najbolj nevidni prebivalci, ki nimajo glasu, saj jim je ta sistemsko odvzet.³ To je zgodba romskega para, ki ga v novomeškem baru nočejo postreči s pijačo. Ker sta pač cigana. To je zgodba mladega Roma, ki ga v priporu pretepejo. Kar dokazuje z zdravniškim

poročilom. Pa se ne zgodi nič. To je zgodba otrok, ki jih pošiljajo v šole s prilagojenim programom. Zgodba družin, ki svojcev ne morejo pokopati, kjer želijo. Ker so pač cigani. Zgodba romskih otrok, ki novoletnih daril ne smejo prejeti v istem prostoru kot preostali otroci. Zgodba ljudi, ki umirajo in zbolevalo zaradi kožnih bolezni. Ker jim onesnažujejo edini vir pitne vode v naselju. Je zgodba ponižanja v zdravstvenem domu, kjer so kartoni romskih otrok ločeni od drugih. To je zgodba vseh tistih, nad katerimi okolica izvaja nasilje, skrito pod krinko institucionalnega ravnanja z deprivilegirano populacijo.

Spodnji zapis še zdaleč ne zaobjame vseh primerov fašistoidnega ravnanja z Romi,⁴ saj je večinoma omejen zgolj na incidente na Dolenjskem v zadnjih nekaj letih. Gre za poskus mapiranja najbolj očitnih primerov, ki nakazujejo, da je v družbi zmanjkalo manevrskega prostora za interpretacije politikov, ki v trenutku, ko ta ali ona kršitev le pride v širšo javnost, poskušajo ljudi prepričati, da gre za individualne izpade sprevrženih posameznikov. Če pogledamo, v katerih sferah vse prihaja do družbenega nasilja nad Romi, hitro vidimo, da gre za sistemski okvir, ki ne le tolerira, temveč celo spodbuja marginalizacijo populacije, ki je tako ekonomsko kot socialno odrinjena ne le na družbeni rob, temveč globoko čez njega.

Prvi način ločevanja: prostor, voda in elektrika

V Združenih državah Amerike termin geto praviloma označuje instrument in produkt »manifestacije logike etnično-rasnega izključevanja« (Wacquant, 2009a: 81). Slumi na drugi strani predstavljajo predvsem (čeprav ne izključno) segregacijo na podlagi ekonomske deprivilegiranosti (Davis, 2010). Na Dolenjskem romska naselja predstavljajo preplet obeh. Po eni strani se namreč skladajo z definicijo geta, saj Romi v Mestni občini Novo mesto v veliki meri živijo v geografsko od večinskega prebivalstva ločenih naseljih.⁵ Po drugi strani ta naselja ustrezajo definiciji sluma, kot ga razumejo v Združenih narodih. Opredeljujejo ga namreč kot urbano naselje, v katerem prebivalci nimajo dostopa do vodovodne in komunalne infrastrukture, nimajo dovolj velikih bivalnih prostorov, njihova bivališča pa niso zakonsko urejena (Združeni narodi, 2008).⁶

Romi v Novem mestu živijo v sedmih naseljih: Žabjak - Brezje, Šmihel,⁷ Jedinščica (Poganci),⁸ Ruperč vrh (Stranska vas),⁹ Otočec¹⁰ in Gotna vas (Ob potoku).¹¹ Do pomladi 2011 so živeli tudi v naselju Ragovo, a jih je občina od tam preselila. Največje je naselje Žabjak - Brezje, kjer naj bil leta 2011 živel okoli 550 Romov.¹² V resnici gre za dve naselji, ki ju v grobem ločuje cesta. Na eni strani je Brezje, ki je večinoma legalno,¹³ na drugi pa Žabjak, kjer so objekti nelegalizirani. Žabjak je najstarejše romsko naselje v novomeški občini. Lastnica zemljišč je bila v preteklosti Jugoslovanska ljudska armada, ki je imela v bližini vojašnico, ki pod ministrstvom za obrambo deluje še danes. V Žabjaku živi okoli 300 ljudi v le šestih zidanih in petih montažnih hišah. Preostali bivajo v 70 lesenih barakah (Doltar, 2011), kontejnerjih, lopah in vagonih. Naselje je brez osnovne infrastrukture. Elektrike in vode (uradno) ni. V naselje je sicer

⁴ Z uporabo termina fašistoidnih politik se ne nanašamo zgolj na klasično obliko zgodovinske fašistične pojavnosti, temveč želimo opozoriti na rasistični diskurz tako imenovanih zmernosredinskih strank, ki se pogosto manifestira tudi v njihovih ekonomskih politikah. Še posebno v času gospodarske krize namreč uveljavljajo ukrepe, ki močno posegajo v socialno državo, prizadenejo pa najšibkejše dele prebivalstva: ženske, Rome, mlade, starejše, migrante itn. Torej ljudi, ki so že tako ali tako marginalizirani in jim je dostop do produkcijskih sredstev otežen.

⁵ Po podatkih Mestne občine Novo mesto jih leta 2004 od 760 Romov, kolikor jih je bilo takrat v občini, le 18 oziroma pet družin ni živelo v enem izmed romskih naselij (Spletno mesto za romske svetnike).

⁶ Predstavniki civilne regijske iniciative za reševanje romske problematike, ki pogosto grozijo s »scenarijem Ambrus«, so za poimenovanje romskega naselja Žabjak iznašli ime »rezervat« (Park, 2011). Konotacije termina verjetno ni treba posebej razlagati.

⁷ Gre za tretje največje romsko naselje v novomeški občini. V njem biva okoli 114 ljudi. Na črno je zgrajena le ena stavba, zemljišča so večinoma v lasti Romov oziroma občine. Zgrajenih je devet zidanih stanovanjskih in enajst lesenih hiš, dve baraki in osem manjših stanovanj s skupnimi sanitarijami. Občina meni, da stavba s temi stanovanji ni več primerna za bivanje, zato jo nameravajo v letu 2012 porušiti. Če bodo dobili denar iz državnih virov, jo bodo nadomestili s kontejnersko stavbo, ki bo imela urejene sanitarije (Doltar, 2011). Ni pa jasno, kaj se bo zgodilo z izseljenimi ljudmi, če tega denarja ne najdejo.

⁸ V tem naselju živi okoli 67 Romov. In to le v dveh zidanih in eni montažni hiši. Preostali bivajo v 18 lesenih barakah. Občina za stanje v naselju pravi, da »ne zagotavlja osnovnih sodobnih življenjskih standardov« (ibid.). A hkrati menijo, da pred legalizacijo ni mogoče storiti nič za izboljšanje njihovega položaja. Lastnika zemljišč sta Center biotehnike in turizma ter Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije. Ko in če se lastništvo prenese na novomeško občino, naj bi ta uredila infrastrukturo.

⁹ Gre za naselje s 46 prebivalci, ki živijo v osmih zidanih in štirih montažnih hišah ter štirih lesenih barakah. Večina naselja je v lasti tam živečih Romov, del pa ima v lasti občina, ki jim je omogočila odplačevanje zemljišč na obroke (ibid.). Skozi naselje imajo speljano relativno novo in asfaltirano cesto.

¹⁰ Gre za najmanjše novomeško romsko naselje. V njem živi 17 ljudi v petih zidanih hišah, enem zidanem hlevu in eni leseni baraki. Lastniki zemljišč so večinoma Romi, deloma pa tudi Rimskokatoliška cerkev. Čeprav sporov glede zemljišč ni (ibid.), je občina v svojem prostorskem načrtu predvidela, da to naselje izgine (Odlok o Občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto, 36. čl.).

¹¹ V tem naselju živi okoli 31 ljudi. Zgrajene imajo tri zidane in dve montažni hiši, živijo tudi v štirih lesenih barakah. Romi so lastniki večine zemljišč, večjih sporov glede lastništva zemljišč pa ni (Doltar, 2011).

¹² Mestna občina Novo mesto operira s podatki o približnem gibanju romskega prebivalstva od leta 1995, ko jih je bilo v Žabjaku 309. Število ljudi je v naselju od takrat vsako leto naraščalo (Mestna občina Novo mesto 2011a).

¹³ V Brezju živi 250 ljudi v 37 zidanih hišah, treh bivalnih kontejnerjih in osmih lesenih barakah. V naselju je tudi otroški vrtec (Doltar, 2011).

¹⁴ Pred leti je v Žabjaku zaradi neprimerne napeljanih žic elektrika stresla otroka, ki je umrl.

¹⁵ Leta 2007 so po prijavi policije na Elektru prebivalcem razposlali dopise, da morajo nelegalne kable odstraniti ali pa bodo elektriko odklopili tudi na legalnih priključkih, zaradi česar bi brez elektrike ostalo 72 gospodinjstev. Prebivalci Žabjaka so tako morali kable začasno odstraniti (Stanković 2007). Leto kasneje je odklop spet grozil 28 gospodinjstvom, saj so inšpektorje tokrat klicali večinski prebivalci naselij v okolici Žabjaka (Regina 2008).

¹⁶ Socialna pomoč za prvo odraslo osebo družine znaša 229 evrov, za vsako naslednjo 160 evrov in slabih 69 evrov za otroka (Center za socialno delo Ljubljana Šiška).

napeljana voda, a je postavljenih le osem priključkov. Ker je za priključitev na vodovodno in električno omrežje potrebno gradbeno dovoljenje, se gospodinjstva nanj ne morejo priključiti (Mestna občina Novo mesto, 2011a).

Težave z infrastrukturo prebivalci rešujejo različno. Električno si večina napelje od bližnjih sosedov iz Brezja, ki imajo priključke, drugi si pomagajo z generatorji na bencin, kar pa za večino družin predstavlja prevelik strošek, tretji elektriko sploh nimajo. Ker si morajo električne žice napeljati sami, so te pogosto prepletene in visijo po drevesih, kar je sicer nevarno,¹⁴ a praktično edini način, da ljudje sploh imajo elektriko. Namesto da bi občina našla način, da jim omogoči dostop do elektrike, inšpektorji prebivalcem že vrsto let pišejo kazni zaradi nelegalnega električnega napajanja, ki znašajo tudi do 400 evrov.¹⁵ Če vemo, da v naselju Žabjak po podatkih novomeškega centra za socialno delo ni zaposlen niti en prebivalec in vsi prejemajo socialno pomoč (Mestna občina Novo mesto 2011a), je jasno, da takšnega zneska ljudje ne morejo odplačati.¹⁶

Težave so tudi zaradi pomanjkanja vode, ki si jo morajo nositi iz prečenskega pokopališča, ki je oddaljeno nekaj kilometrov, ali bližnjih bencinskih postaj. »Ko ženska tja po vodo pride drugič, jo zaposleni že podijo, ker pravijo, da niso dolžni plačevati vode zanje. Razumem ženske, ki ne vedo, ali bi deset litrov vode, ki jih prinesejo iz pokopališča, porabile za osebno higieno ali bi umile otroka, skuhale ali pomile tla barake,« razlaga novomeška romska svetnica Dušica Balažek (2011). Ljudje so brez umivalnikov, stranišč, tušev. Žabjak je seveda tudi brez kanalizacije, ki do leta 2008 ni bila napeljana niti v sosednjem naselju Brezje. Ker je bilo greznic tam le malo, so bile fekalije izpuščene po terenu, kar je za prebivalce predstavljalo zdravstveno tveganje (Mestna občina Novo mesto, 2011b: 4).

Novomeška občina je leta 2009 sprejela občinski prostorski načrt, ki predvideva ohranitev petih romskih naselij, od katerih naj bi se Brezje in Jedinščica lahko tudi širila. Dokument pa hkrati navaja, da se »na območju Žabjaka, Drgančevja in Otočca površine obstoječih romskih naselij sanirajo in namenijo novi rabi.« (Odlok o občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto, 36. čl.) Čeprav je takratni romski svetnik nasprotoval ideji o ukinitvi naselja Žabjak in se zavzemal za njegovo legalizacijo, za kar naj bi si deloma prizadevala tudi občinska uprava (Jakše Gazvoda, 2009), so svetniki na koncu izglasovali ukinitve celotnega naselja. Pod besedo »nova raba« se namreč skrivajo načrti o gradnji 70 hektarjev velike industrijske cone, občinsko vodstvo pa ni skrivalo, da pod besedo »sanacija« razume tudi preseljevanje Romov.¹⁷

Kljub strahu in odporu večine prebivalcev naselja¹⁸ je občina predvidela, da bi jih selili v stanovanja na Brezje, ki naj bi se v ta namen širilo. A občina bi ljudi s tem potisnila na povsem degradirano območje, saj bi novogradnje stale na nekdANJI deponiji odpadkov, ki ni ustrezno sanirana, zaradi česar imajo prebivalci že danes težave z občasnimi izpusti onesnažene vode (Jakše Gazvoda, 2009).

V začetku leta 2011 so novomeški občinski svetniki sklenili, da bodo naselje Žabjak vseeno legalizirali, kar pa še vedno ne pomeni, da bodo ljudje lahko obdržali vse svoje objekte. Legalizirali bodo namreč le zidane stavbe, lesene barake (v njih biva več kot 70 družin) pa bi, kot pravi novomeški župan Alojzij Muhič, »počistili in zgradili večstanovanjske objekte, v katere bi naselili ljudi, ki sedaj živijo v barakah in šotorih, poleg tega pa bo Žabjak pridobil vso komunalno infrastrukturo« (Romske novice, 2011). Ali bo o tem kdo vprašal tudi prebivalce Žabjaka, ni jasno, znano pa je, da občina postopke urejanja komunalne infrastrukture, vode in elektrike ne bo začela, dokler ministrstvo za obrambo zemljišč lastniško ne prenese nanjo. Zapleta se tudi zaradi nestrpnega nasprotovanja okoliških krajanov, ki so zbrani v civilno iniciativo za reševanje romske problematike. Pred mestno hišo so organizirali protestni shod, 116 ljudi pa je podpisalo peticijo proti legalizaciji romskega naselja Žabjak (Siol.net, 2011).

Čeprav država in občina prebivalcem Žabjaka do zdaj nista omogočili legalizacije njihovih bivališč, so objekte po naročilu inšpektorata za okolje in prostor pridno rušili. Leta 2004 so tako ob spremstvu stotih pripadnikov specialnih policijskih enot porušili hišo Bojana Brajdiča. Dve leti kasneje so zaradi groženj o rušenju Romi sami odstranili dva objekta, leta 2009 pa so inšpektorji izdali tri odločbe o rušenju. Leto kasneje so ponovno v spremstvu oboroženih specialcev porušili hišo, v kateri je živel mlad par z otrokom, ki si sicer že leta prizadeva za legalizacijo svojih objektov (Stanković, 2010b).

Romom v novomeški občini po eni strani rušijo hiše in jih podijo iz naselja, po drugi jim ne omogočijo legalne ureditve bivanjskih razmer ali pa preprečujejo izselitev zunaj območij romskih naselij. Leta 2007 je novomeška občina poskušala s finančnimi sredstvi neki družini pomagati, da se preseli iz romskega naselja, a je v javnost prišel interni dokument, ki je razkrival, da bodo to storili le pod pogojem, da se naselijo v kakšno drugo občino. Preselitve nato niso izpeljali zaradi nasprotovanja vodstva žužemberške občine, kamor so jih želeli preseliti. Varuh človekovih pravic je ta dejanja označil za diskriminatorna, saj se novomeški občini zdi morebiten odpor lokalnega prebivalstva sprejemljiv, s tem pa po mnenju varuha »aktivno spodbuja prebivalstvo, da se do vprašanja, ali se je nekdo upravičen priseliti v neko okolje, sploh lahko opredeljuje. To pomeni, da se v občini ustvarja razmere, v katerih lahko pride do izrazov nestrpnosti in njihovega razpihovanja.« (Varuh človekovih pravic RS, 2007). Urad je obe občini pozval, naj poskrbita, da se tovrstna praksa, ki spodbuja prostorsko in socialno ločitev romske populacije, opusti. Župan Občine Žužemberk varuhu ni odgovoril, novomeška občina pa mnenja ni želela sprejeti (ibid.). Romi beležijo še več tovrstnih primerov. »Ljudje preselitev preprečijo s shodi, peticijami, grožnjami po ustanovitvi civilnih iniciativ, fizično preprečujejo prihod na zemljišče, grozijo trenutnim lastnikom češ, ciganom pa ne boste prodajali. Nekateri se znajdejo tako, da zemljišča ali stare zapuščene hiše kupijo preko posrednikov« (Balažek, 2011).

¹⁷ Ne le sanacija, za selitev Romov so uporabljali še ostale podobno sporne termine. Novomeški župan Alojzij Muhič je tako denimo dejal, da »občina ne bo nikogar selila, stvar tistega, ki bo hotel postaviti obrat pa je, da bo počistil zemljišče« (Jakše Gazvoda, 2009).

¹⁸ Tedanji romski svetnik Danko Brajdič je poskus selitve v stanovanje označil z besedami: »Vam povem, da bo to milijon procentov vojna.« Župan Muhič je sicer priznal, da občina za nakup stanovanj nima denarja, hkrati pa zatrjeval, da bodo selili le tiste, ki bodo na to pristali (Lokalno.si, 2009). Oziroma tiste, ki želijo biti po njegovih besedah »socializirani«. Razmišljal je tudi, da bi jih selili v druge občine (Stanković, 2009).

¹⁹ Pri tem omenja primer, ko je bil eden od Romov po umoru svojega tasta na begu z orožjem in ga je namesto policije našel in ji ga izročil Tudija. Omenja tudi primer Rominje iz Dobruške vasi, ki je mami v oskrbo dala svojega otroka, nato pa ga čez kakšno leto vzela nazaj, kar je mama policiji prijavila kot ugrabitev (po romskem običaju je namreč otrok, za katerega skrbiš, tvoj ne glede na biološko sorodstvo), in hčerki (ker ni mogla priti do vnuka, za katerega je skrbela) odvzela njenega drugega otroka. Tudija je nato otroka dobil nazaj, starejša Rominja pa se je predala policiji na podlagi njihovih obljub, da je ne bodo sodno preganjali, saj je menila, da po njihovih običajih ni storila nič kaznivega. Policija jo je vseeno ovadila, ženska pa je nato pred koncem sojenja umrla zaradi raka (Tudija, 2011).

²⁰ Eden od primerov: v Beli krajini je policist ustavil Roma približno sto metrov pred njegovo hišo. Ker ni ustavil, mu je policist sledil do doma, kjer ga je vklestil, nato pa ga za lisice potegnil navzgor in mu pri tem zlomil ključnico. V priporu mu je zdravnik dejal, da je z njim vse v redu. Izkazalo se je, da bo trajen invalid. Tudija je o incidentu poročal lokalnim medijem: »Ne vem, če se bo kaj zgodilo. Saj veste, kako obravnavajo take primere, tudi če ne gre za Rome. Policija vedno zaščiti svoje« (ibid.).

Drugi način ločevanja: represija

Geto deluje kot socialni zapor, medtem ko zapori predstavljajo pravosodni geto. Obe instituciji služita za zapiranje stigmatizirane populacije za nevtraliziranje materialne ali simbolične grožnje, ki naj bi jo ti prebivalci predstavljali (Wacquant, 2009b: 198). Nekdanji romski svetnik Bojan Tudija vleče vzporednice med situacijo dolenjskih Romov in Afromeričanov, ki v primerjavi z belci na sodiščih večinoma dobivajo višje kazni. Pred leti je spremljal obsodbe novomeškega sodišča. Ugotovil je, da so bili za isto kaznivo dejanje Romi praviloma obsojeni na višje kazni kot pripadniki večinskega prebivalstva. »V osemdesetih je Rom za uboj Neroma dobil kazen 20 let zapor. V obratni situaciji je Nerom dobil osem let, enkrat pa celo oprostilno sodbo. Ko je Rom ubil Roma, je bila kazen štiri leta. Okoli leta 1983 je Rom za krajo litra žgane pijače dobil zaporno kazen enega leta in pol. Seveda se stvari potem opravičuje z olajševalnimi okoliščinami ali pa s tem, da je človek povratnik« (Tudija, 2011).

Policija je eno ključnih orodij, s katerim se država loteva discipliniranja Romov. Dolenjski Romi opozarjajo, da pri delovanju znotraj naselij pogosto nastopajo zastraševalno. »Policija se pripelje v naselje tudi takrat, ko to ni potrebno, recimo ob enih, dveh zjutraj, pa jih nihče ne kliče« (Tudija, 2011). Policija ne skriva, da je povečano patroljiranje ena izmed njenih strategij. Leta 2004 so na območju Ljubljane in Novega mesta tako izvajali projekt Zagotavljanje varnosti ljudi in premoženja na območjih z večletnimi skupnostmi, v okviru katerega so povečali prisotnost policije v romskih naseljih, kar je po mnenju urada za narodnosti zmanjšalo število prekrškov in povečalo var-

nost (Urad vlade RS za narodnosti). Novomeška policijska uprava ima pri delovanju v romskih naseljih posebno strategijo, ki temelji predvsem na 24-urnem patroljiranju z avtomobili, opazovalnem delu policistov (kar pomeni, da se peš sprehajajo po naselju), dva do trikrat na mesec pa se jim iz ljubljanske policijske uprave pridružijo še policisti na konjih (Stojakovič, 2011). Kadar pa jih Romi pokličejo sami, je po besedah Tudije njihov odzivni čas daljši, nato pa se prikažejo v velikem številu, neprebojnih jopičih in z orožjem v roki (Tudija, 2011).

Del policijske strategije je poleg izobraževanja policistov o diskriminaciji, obveščanja drugih organov o črnih gradnjah, odvezanih psih itn. tudi sodelovanje z romskimi svetniki (Stojakovič, 2011). A Tudija meni, da jih je policija pri tem le izkoristila: »Ko nas je policija potrebovala, smo ji pomagali.¹⁹ Ko pa je policija agresivno nastopala do Romov, Romom nismo mogli pomagati. Še vedno so bili agresivni« (Tudija, 2011). Romi so večkrat opozorili na to, da je policija uporabila prekomerno silo.²⁰

Eden odmevnejših je bil incident na Ruperč vrhu, ko je leta 2009 večje število policistov na božični večer vdrlo v naselje. Prekinili so praznovanje in zaradi neplačane kazni (za plačilo ni imel denarja) za prekoračitev hitrosti aretirali Bogdana Mikliča. Čeprav se jim ni upiral, so uporabili silo – modrice so bile vidne še po tednu dni (Brajdič, 2010: 24). Čeprav je policija to zanikala, so Romi poročali, da je policija proti okoli stoječim krajanom, tudi otrokom, uporabila solzivec.

Duška Hudorovca so vklebili, nato pa mu po njegovih besedah v oči razpršili solzivec. Z baterijo so ga udarili po glavi že v naselju, nato naj bi ga davili in topli še v priporu. Odpeljali so ga k zdravniku, ki je poškodbe potrdil, a je zdravniški karton ostal v priporu (Pureber, 2009a). Miklič je takrat opozoril, da »so policisti prekorajčili svoja pooblastila, kar se ni zgodilo prvič. V zadnjih mesecih je to pogost pojav, a naša beseda v primerjavi z besedo policista ne velja nič« (Miklič v Brajdič, 2010: 24). Romi so zahtevali odstop komandirja novomeške policijske uprave, ki jim je odgovoril, da o njegovem odstopu ne bodo odločali občani (Pureber, 2009a). Istega komandirja so nadrejeni odstavili slabo leto dni kasneje. Razlog: potem ko je vinjen povzročil lažjo prometno nesrečo, kjer je škoda znašala 50 evrov, ni počakal policistov na kraju nesreče (Berdon, 2010).

²¹ Balažkova ocenjuje, da je zdravstvo v zadnjih letih zaspalo. Šele v zadnjem času se vodstvo zdravstvenega doma angažira za zdravje žensk, preventivne ukrepe pri povišanem holesterolu itn. Meni, da počasi prihaja do napredka, predvsem zaradi angažmaja vodstva zdravstvenega doma.

²² Kartoni otrok večinskega prebivalstva so razdeljeni po abecednem vrstnem redu.

Tretji način ločevanja: zdravje, vera in smrt

Zdravstveni domovi in bolnišnice so – paradoksalno – ena izmed redkih priložnosti, ko večinsko prebivalstvo prihaja v stik z Romi. Ti so tam izpostavljeni šikaniranju: »Odnos nekaterih delavcev do Romov je neprimeren. Še nedavno smo bili deležni šikaniranja v zdravstvenih ordinacijah. Določene ljudi očitno odvrča že stil oblačenja ali vonj. Ko so Romi odšli iz ordinacij, so sestre namreč ustavile druge paciente z besedami, počakajte, da vse prezračimo in razkužimo. To je bilo poniževalno.« (Balažek, 2011) Zastopnik pacientovih pravic v novomeškem zdravstvenem domu Robert Sotler potrjuje, da je odnos zdravstvenih delavcev nesprijemljiv. Opaža, »da imajo moji sodelavci in sodelavke ob stikih z Romi predsodke in težave. V času svojega delovanja v zdravstvu sem jih mnogokrat opozarjal, naj bodo prijaznejši in spoštljivejši, za kar pa sem bil največkrat deležen očitkov, da sem zaščitnik Romov in duševnih bolnikov« (Sotler v Miklič, 2010). Veliko težav nastane, ker Romi nimajo urejenega zdravstvenega zavarovanja, zato jih poskuša romska svetnica usmeriti na pristojne organe, da se jim ne bo več treba toliko zatekati k dežurni službi.²¹

V začetku leta 2010 je ena izmed Rominj pred vodstvom novomeškega zdravstvenega doma in zastopnikom pacientovih pravic protestirala, ker so imeli zdravniki oziroma njihove medicinske sestre v ordinaciji otroškega dispanzerja zdravstvene kartone romskih otrok ločene od preostalih v posebnem predalu z napisom Romi.²² Vodstvo zdravstvenega doma je takrat zagotavljalo, da o tem ne ve ničesar (Miklič, 2010). Sotler je kasneje situacijo preveril in ugotovil, da so kartoni res ločeni. Nikoli pa ni bilo pojasnjeno, ali je šlo tu za samovoljo delavcev ali navodila vodstva zdravstvenega doma. A to ni edini tovrsten primer ločevanja pacientov. Še v devetdesetih letih je imela novomeška porodnišnica posebno sobo, ki je bila brez ustrezne opreme in namenjena izključno Rominjam po porodu (Balažek, 2011).

Romi ostajajo ločeni od večinskega prebivalstva tudi po smrti. Številni krajani Žabjaka so pokopani na prečenskem pokopališču, kjer pa je večina romskih grobov strnjena na manjšem delu ob vhodu na stari del pokopališča, medtem ko je večinsko prebivalstvo pokopano na drugih predelih. V zadnjih letih se zapleta tudi z bedenjem ob pokojniku. Romi imajo namreč navado, da morajo ob svojcu prebedeti tri noči na njegovem domu. Pogrebne službe pa vztrajajo, da se ta čas skrajša na največ dve noči (Tudija, 2011).

Eden odmevnejših zapletov pri pokopu se je zgodil v začetku leta 2010, ko je umrla Rominja iz Dobruške vasi. Ker je bližnje pokopališče v Škocjanu že vrsto let polno in novih pokopov ne izvajajo, so jo svojci želeli pokopati najprej v Šentjerneju, kjer so jih zavrnil z bese-

²³ Po podatkih popisa prebivalcev iz leta 2002 več kot 65 odstotkov pripadnikov romske skupnosti v Sloveniji nima končane osnovnošolske izobrazbe, od tega 70 odstotkov žensk in 60 odstotkov moških (Urad vlade RS za narodnosti 2006).

dami, da imajo že dovolj svojih Romov, nato v Tomažji vasi, kjer jim je pokop preprečil župnik. Končno so poskusili s pokopom še na Otoku pri Dobravi, kjer pa se je protestno zbralo okoli sto krajanov. Svojo nestrpnost so opravičevali z argumentom, da so s svojim denarjem zgradili mrliško vežico in zagotovili mesta za

pokop, zato bi v primeru, da se tam pokopava druge, zmanjkalo prostora zanje. Pokop so nato z zamudo in ob spremstvu policije vendarle izvedli (Stanković, 2010a).

Dolenjski Romi so večinoma katoliške veroizpovedi in praviloma zelo verni. Prebivalci naselja Žabjak spadajo v pristojnost župnije Prečna. In tudi tu prihaja do ločevanj. Ob veliki noči le redki Romi prinesejo hrano k blagoslovu v glavno prečensko cerkev, če pa jo že, podobno kot ob mašah praviloma ločeno stojijo v zadnjem delu cerkve tik pred izhodom. Namesto tega župnik njihove jedi blagoslavlja v posebnih obredih ob kapelici v romskem naselju (Balažek, 2011).

Četrty način ločevanja: izobraževanje in zaposlitev

Znotraj izobraževalnega sistema se reproducirajo obstoječa družbena razmerja, vključno s sistemom hierarhij in neenakosti. »Izobraževalni sistem po svoji notranji logiki podreja in celo 'marginalizira' nekatere skupine – pravzaprav je sistem, ki opravlja 'racionalizirano' hierarhizacijo in delno tudi marginalizacijo prebivalstva po obrazcih 'racionalnosti', ki spontano delujejo v družbenem sistemu« (Močnik, 2006: 30). Romi iz izobraževalnega sistema pogosto izpadejo že v prvih razredih osnovne šole,²³ kar kasneje še dodatno otežuje njihov morebiten dostop do trga dela, ki je determiniran že z nestrpnim odnosom večinskega prebivalstva do Romov. Čeprav danes drži, da je večina Romov brezposelna, v preteklosti to ni bilo tako. Osem Romov iz naselja Žabjak prejema pokojnino iz naslova delovnega razmerja (Mestna občina Novo mesto, 2011a). Še v osemdesetih letih so največja dolenjska podjetja, kot so (bila) Krka, Revoz, Novoteks in Adria, zaposlovala Rome. Po osamosvojitvi so prišla prestrukturiranja in delo so kot tehnološki presežek najprej izgubili prav oni (Tudija, 2011).

Država se poskuša težav z brezposelnostjo lotiti že na stopnji izobraževanja. Eden ključnih elementov strategije vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji je večja vključenost otrok v predšolsko vzgojo (Urad vlade RS za narodnosti). Pred leti so otroci iz Žabjaka obiskovali poseben oddelek vrtca zunaj naselja, ki je bil namenjen le Romom. Za otroke je bil sicer organiziran prevoz, a v vrtec jih ni hodilo več kot pet. Nezaupanje staršev, kaj se dogaja z njihovimi otroci, je bilo precejšnje. Kasneje so v romskem naselju Brezje odprli vrtec, ki ga lahko trenutno obiskuje 28 otrok (Balažek, 2011). Tu se seveda odpira dilema: je bolje, da Romi vrtec obiskujejo v svojem naselju, kjer jim je omogočeno dvojezično poučevanje, ali to predstavlja dodaten element segregacije? Bi bilo bolje, če bi v naselju vrtec obiskovali le eno leto, nato pa se prešolali v vrtece z večinsko populacijo? Po eni strani gotovo drži, da bi oziroma je bil obisk večinskih vrtecev zunaj naselja manjši, kot je zdaj, a se moramo hkrati vprašati tudi, ali so večinski vrteci v tem procesu storili zadostne korake za premagovanje nezaupanja staršev ali pa je bila ideja o ločenem vrtcu pač najenostavnejša rešitev.

Veliko otrok je kljub vrtcu v naselju sicer še vedno zunaj predšolske vzgoje. V šolskem letu 2011/2012 bi morale vrtec obiskovati okoli 44 otrok iz romskega naselja Brezje-Žabjak, a jih bo manj kot polovica. Težave se pojavljajo, ker Žabjak ni legaliziran. Nekateri Romi so zato prijavljeni na centru za socialno delo, ki je na drugem koncu Novega mesta, nekateri pa celo v drugih

občinah, čeprav v resnici bivajo v naselju Žabjak-Brezje. Ker občine niso dolžne subvencionirati varstva otrok v drugi občini, ti otroci ostajajo brez dostopa do vrtcev. Še večje težave se pojavijo, ko postanejo šoloobvezni. Ker se jih v šole dodeljuje glede na stalno bivališče, to pomeni, da jih najbližja Osnovna šola Bršljin ni dolžna vpisati. In jih tudi ne (Balažek, 2011).

S tovrstnimi, a morda še bolj perečimi težavami se ubadajo prebivalci romskega naselja Dobruška vas v Občini Škocjan. Ob popisu prebivalstva leta 2002 popisovalci Romov niso opozorili, da se lahko opredelijo kot Romi, ampak so jih avtomatsko odključali kot Slovence (ibid.). Posledično niso upravičeni do svojega predstavnika v občinskem svetu, vodilnim na občini pa je podatek, da uradno v občini skorajda nimajo Romov, služil za opravičevanje nehumanih razmer v romskem naselju Dobruška vas, kjer je na dveh uradnih hišnih številkah prijavljenih več kot tristo Romov. Ti so že leta 2009 začeli opozarjati, da novorojenčkov na upravni enoti več ne vpisujejo na omenjeni hišni številki. Čeprav je novomeška upravna enota to zanikala (Pureber, 2009b), tudi škocjanska Osnovna šola Frana Metelka priznava, da je vsako leto nekaj primerov otrok, ki imajo stalno bivališče prijavljeno v drugi občini, živijo pa v Dobruški vasi. Podatka o natančni številki nam niso želeli izdati. Dejstvo sicer je, da lahko v takšnem primeru policisti ugotavljajo dejansko bivališče. A predlogov za poizvedbo škocjanska osnovna šola ni sprožila (Čengija Peterlin, 2011). Otroci tako ostajajo zunaj šolskega sistema, saj je jasno, da nimajo transportnih možnosti, da bi se v šolo vozili v več deset kilometrov oddaljene občine.

Starši 54 romskih otrok, ki so lani obiskovali omenjeno osnovno šolo, so javnost opozorili na dejstvo, da opažajo, da njihovi otroci prihajajo domov z delno nerešenimi delovnimi zvezki. Do tega naj bi prihajalo, ker naj bi jim za lažje razumevanje učne snovi učitelji pomagali ločeno. Kljub dejstvu, da pouk za romske in preostale učence tako seveda ne sme potekati, je mogoče

²⁴ Spremembe v smeri emancipacije se dogajajo tudi drugje. Ženske v novomeških romskih naseljih se pogosteje odločajo, da opravljajo voziške izpite. To, kar je bilo še pred nekaj leti nepredstavljivo, jim zdaj predstavlja pomemben element neodvisnosti v odnosu do njihovih partnerjev. Prav tako se pogosteje odločajo, da prijavijo nasilje v družini (Balažek, 2011).

sklepiti, da se tu vsaj deloma ponavlja tako imenovani bršljinški model poučevanja, ki je bil leta 2005 na novomeški Osnovni šoli Bršljin uveden po uporabi staršev otrok večinskega prebivalstva pod vodstvom Silva Mesojedca. Čeprav je ta model uradno predvidel ločevanje po učnem uspehu, se je v praksi zgodila ločitev romskih in neromskih otrok. Kljub številnim obsodbam javnosti se je model ločevanja izvajal vse do leta 2008, posvojile pa so ga tudi nekatere druge osnovne šole. Na Osnovni šoli

Frana Metelka se je pripetilo tudi, da so bili romski učenci začasno posedeni za mizo tako, da so gledali stran od table, kar naj bi bil del novih didaktičnih metod (Petrovčič, 2011a).

V Škocjanu podobno kot v še šestih drugih dolenjskih občinah poteka prednovoletno obdarovanje otrok, ki ga že štiri desetletja prireja Društvo prijateljev mladine Mojca iz Novega mesta. Vsi otroci prejmejo brezplačno darilo in si ogledajo kulturni program. Filozofija ustanoviteljev je bila, da v isti vrsti »sedijo otroci direktorjev in revežev«. A ne v Škocjanu. Tam namreč že vse od ustanovitve samostojne občine leta 1994 na zahtevo občinskega vodstva obdarovanje romskih in preostalih otrok poteka strogo ločeno. Nov, leta 2010 izvoljeni župan kljub večkratnim pozivom organizatorjev, naj jim v osnovni šoli dovolijo izvesti skupno prireditve, pravi, da stvari, ki so delovale pod starim županom, ne gre spreminjati. Ker prednovoletno obdarovanje romskih in neromskih otrok poteka sočasno, so ga leta 2010 protestno bojkotirali tudi starši otrok večinskega prebivalstva v eni izmed trebanjskih krajevnih skupnosti.

Romske otroke so v šoli poniževali tudi s (prisilnim) tuširanjem. V Osnovni šoli Leskovec pri Krškem jih denimo romska pomočnica po tem, ko jih s posebnim kombijem (ki so ga neznani storilci leta 2010 požgali) pripeljejo v šolo, najprej stušira. In to v ločeni baraki, ki stoji zunaj šolskega poslopja. Otroci se morajo nato preobleči v šolska oblačila. Ta praksa traja že trideset let (Petrovčič, 2011b).

Ključna težava, s katero se romski otroci soočajo v šolah, je neznanje slovenskega jezika, kar slednjič prispeva tudi k težjemu sledenju učne snovi in posledičnemu osipu. V preteklosti je bilo znano, da so romske otroke zato, ker jim zaradi pomanjkljivega znanja slovenščine ni uspelo slediti učni snovi, pošiljali v šole s prilagojenim učnim programom. Večina je prepričana, da je na račun boljše komunikacije in testov proces tovrstne institucionalizacije končan, a če pogledamo podatke o etnični pripadnosti učencev v novomeški osnovni šoli s prilagojenim učnim programom, vidimo, da je več kot tretjina od okoli 50 tamkajšnjih učencev Romov, pri čemer je eden izmed oddelkov izključno romski (Žunič, 2011).

Poskus desegregacije

Kljub številnim sistemskim oblikam nasilja nad Romi na Dolenjskem se znotraj naselij v zadnjih letih vseeno dogajajo določeni premiki. In to ne s strani države, ki prek svojih bolj ali manj represivnih institucij promovira prisilo in deluje predvsem po sistemu palčke in korenčka (denimo upravičenost do določenih pomoči v zameno za obiskovanje pouka itn.). Premiki se dogajajo s strani neinstitucionalnih akterjev, ki delujejo predvsem v interakciji z najmlajšimi.²⁴

Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto ima v romskih naseljih Brezje in Šmihel tako na primer organiziran dnevni center. V Brezju delajo s tremi skupinami otrok, predšolskimi ter šolskimi, ki so po starosti razdeljeni na nižjo in višjo stopnjo (podobno kot v

šoli). V okviru dnevnega centra jim pedagogi in prostovoljci²⁵ vsak dan v sklopu učne pomoči pomagajo pri domačih nalogah in utrjevanju šolskega znanja. Popoldanski program je namenjen različnim ustvarjalnim, izkustvenim in socialnim delavnicam, od plesa, sprostitev do cirkuških veščin. Sodelujejo tudi z zunanjimi izvajalci, na primer taborniki, ki z otroci v romskem naselju izvajajo aktivnosti v naravi, strategije preživetja, športne igre itn. Cilj vseh dejavnosti je pridobitev socialnih veščin in opolnomočenje. V Šmihelu se društvo sooča s precejšnjo prostorsko stisko, zato vsi otroci ne morejo biti prisotni vsak dan. Ker nihče izmed tamkajšnjih otrok ne obiskuje vrtca, s predšolskimi otroci delajo predvsem na učnih programih s poudarkom na učenju jezika (Luštek, 2011). Skladno z načeli kritične pedagogike,²⁶ po katerih se ljudje lažje učijo prek elementov, ki so jim blizu, so izdali dvojezični delovni zvezek Učim se pisati, ki je opremljen s slikami in besedami v slovenščini in dolenjskem narečju romskega jezika. Založba Goga je izdala tudi dvojezično pravljičico Čebela in Čmrlj Dragotina Ketteja (Žunič, 2011).

Dejavnosti v društvu izvajajo znotraj naselja, saj menijo, da je treba otroke najprej opolnomočiti in jim ponuditi enake izhodiščne možnosti, da bodo lahko v družbene interakcije vstopali enakopravno. S posameznimi programi tako Društvo kot Založba Goga otrokom omogočata tudi vstop v situacije, kjer se srečajo z večinskim prebivalstvom zunaj romskih naselij. Tako jih odpeljejo na razstave v Galerijo Simulaker, v Anton Podbevšek teater, na delavnice stripa s Stripburgerjem, z Animateko pa so otroci izdelovali svoje animirane risanke. Založba Goga ima tudi tri dejavnosti; Brikolaž,²⁷ Ristanc in Mali knjigobus,²⁸ ki so namenjeni tako romskim kot neromskim otrokom, omogočajo pa jim predvsem dostop do kulturne produkcije, s katero se drugače ne morejo spoznati. Na začetku so jih posredovali kot aktivnosti, namenjene tako Romom kot Neromom, a so po premisleku ugotovili, da to le še pogloblja antagonizem mi-drugi, zato so tovrstno prakso opustili. Z odporom staršev iz večinskega prebivalstva se ne soočajo, imajo pa težave z urejanjem obiskov v določenih institucijah oziroma javnih prostorih (ibid.).

H koncu

Kapitalistična družba za svoje funkcioniranje potrebuje marginalizirano prebivalstvo, saj je produkcija armade brezposelnih delavcev vezana na reprodukcijo kapitalističnega proizvodnega načina (Močnik, 2006: 29). Romi praviloma niso v rednih oziroma izrednih delavnih razmerjih. Poleg odvisnosti od socialne pomoči so potisnjeni v prekarne oblike zaposlitve (na primer zbiranje železa ali bakra), ki so pogosto tudi delo na črno, iz katerega ne izhajajo klasične delavske pravice. Če zaposlitev dobijo, gre ponavadi za najslabše plačana dela, kot se denimo pobiranje smeti, pogosto pa se tam zaposlijo prek javnih del, ki pritiskajo in znižujejo mezde. Država to spodbuja kot aktivno politiko zaposlovanja Romov, ti pa so s takšnimi potezami *de facto* potisnjeni v položaj rezervne delovne sile.

²⁵ Prek javnih del imajo že nekaj let zaposlena tudi Roma in Rominjo, ki jim pri delu pomagata predvsem s prevodi oziroma omogočata dvojezično interakcijo.

²⁶ Kritična pedagogika izhaja iz marksistične in anarhistične miselnosti, ki pod vprašaj postavlja klasični izobraževalni stroj, hierarhični odnos učitelj-učenec in avtoritarnost znotraj običajnega šolskega sistema. Najpomembnejši teoretiki kritične pedagogike so Paulo Freire, Henry Giroux in Peter McLaren.

²⁷ V sklopu projekta se otroci pod mentorstvom profesionalnega fotografa učijo fotografiranja svoje okolice. Te fotografije jim bodo nato služile kot impulz iz okolja, iz katerega bodo napisali krajšo zgodbo v slovenskem ali romskem jeziku, stvar pa bo nato prevedena. Ob koncu leta bodo izdali dvojezično knjigo s fotografijami in kratkimi zgodbami.

²⁸ Gre za izbor knjig, praviloma dvojezičnih, ki jih v sodelovanju z novomeško knjižnico Mirana Jarca pripeljejo v naselja, kjer ni javne knjižnične infrastrukture. Otroci knjigo sami najprej preberejo, nato pa se o njej pogovorijo in izdelajo izdelek na ustvarjalni delavnici.

A ker je izkoriščanje v sodobnih razmerah postalo moralno nesprejemljivo, ga danes najdemo pod krinko kulturnih oziroma etničnih alibijev. Liberalna država se z marginalizacijo sooča s politiko priznanja. Marginalizirane etnične skupine (denimo Romi) se organizirajo na podlagi etničnosti in zase zahtevajo posebne pravice, ki jim jih država v manjši ali večji meri tudi odobri. Težava je v tem, da ne glede na morebitno kratkotrajno rešitev ta korekcijska politika deluje na prav istih principih, ki v prvem koraku sploh povzročijo izključenost, hkrati pa krepijo kolektivno represijo znotraj posameznih skupin (Močnik, 2006: 29–30). Romi torej niso zatrti le prek kulturnega fašizma, ampak predvsem prek ekonomskih determinant. Zaradi multikulturne obravnave so nenehno potisnjeni v pozicijo objekta različnih humanitarizmov in voluntarizmov, ki jim sistematično onemogočajo, da bi postali subjekti svojih življenj (Pureber, 2010: 41), torej da bi se borili proti razbitju družbenega delovanja, alienaciji, ki je inherentna kapitalistični proizvodnji. Še več, v teh pogojih se še dodatno oplaja ponotranjenje gospodarjev in njihovih ukazov, ki se manifestirajo kot samozatiranje že zatrtga posameznika, kar vsakič znova reproducirajo gospodarja in njegove institucije (Marcuse, 1998: 16).

Zgornji zapis je v tej luči le poskus vzpostavitve analize stanja in nikakor ne sme biti razumljen kot orodje nadaljnega poglobljanja položaja Romov kot žrtev. Za navdih, kako se upreti takšnemu diskurzu, se lahko ozremo k zapatističnim upornikom, ki so se leta 1994 v svoji vstaji v Mehiki oglasili z besedami: »Smo produkt 500-letnega boja« (ne pa žrtve 500-letnega zatiranja). Če namreč želimo prenehati z reprodukcijo obstoječega stanja, v kateri živi romska skupnost, moramo situacijo začeti misliti politično oziroma se premakniti na polje razrednega boja. Navsezadnje: podobno kot je delavcem v zameno za tišino in ubogljivost ponujena mezda, je Romom ponujena socialna pomoč. A taka korekcija že v osnovi ne more izničiti temeljnih sistemskih okvirov zatiranja neke skupnosti.

Literatura

- BERDON, S. (2010): »Vinjenega policijskega komandirja takoj odstavili«. *Dnevnik*, 17. november, dostopno na http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042403663, 3. julij 2011.
- BRAJDIČ, R. (2010): »Dost kava sesengaro nasilje! Dovolj policijskega nasilja!«. *Autonomija* 2(2): 24.
- ČENGIJA PETERLIN, I. (2011): Intervju z avtorico. Škocjan, 3. avgust 2011.
- DAVIS, M. (2010): *Planet slumov*. Ljubljana: Založba/*cf.
- JAKŠE GAZVODA, T. (2009): »Selitev Romov iz Žabjaka, toda kdaj in kako?«, *Dolenjski list*, 10. februar, dostopno na http://www.dolenjskilist.si/2009/02/10/12127/zarisce/clanek/Selitev_Romov_iz_Zabjaka_toda_kdaj_in_kako/, 24. marec 2011.
- MARCOS, S. (1998/2003): »Above and Below: Masks and Silences«, v: Ž. VODOVNIK (ur.), *¡Ya basta! Ten years of the Zapatista Uprising*, Ljubljana: Študentska založba, str. 321–343.
- MARCUSE, H. (1998): *Eros and Civilization*. London: Routledge.
- MIKLIČ, B. (2010): »O Romih v zdravstvenih ustanovah z zastopnikom pacientovih pravic«. *Dolenjski list*, 20. januar, dostopno na http://www.dolenjskilist.si/2010/01/20/23849/novice/dolenjska/O_Romih_v_zdravstvenih_ustanovah_z_zastopnikom_pacientovih_pravic/, 30. junij 2011.
- MOČNIK, R. (2006). *Svetovno gospodarstvo in revolucionarna politika*. Ljubljana: Založba/*cf.
- Odlok o Občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto*. Ur. l. RS 101/2009, 10. december 2009.
- MESOJEDEC, S. (2011): Kdo bo naslednja žrtev?, *Park*, 13. februar, dostopno na <http://www.park.si/2011/02/silvo-mesojedec-kdo-bo-naslednja-zrtev/>, 18. februar 2011.

- PETROVČIČ, P. (2011a): »Integrirano segregirani otroci«, *Mladina*, dostopno na http://www.mladina.si/tednik/201113/integrirano_segirirani_otroci, 25. julij 2011.
- PETROVČIČ, P. (2011b): »Zavedam se, da je to tudi nasilje nad otroki ...«, *Mladina*, dostopno na http://www.mladina.si/tednik/201115/zavedam_se_da_je_to_tudi_nasilje_nad_otroki, 25. julij 2011.
- STANKOVIČ, D. (2007): »Razpeljani električni kabli grozijo«, *Dnevnik*, 22. februar, dostopno na http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/230109, 4. maj 2011.
- STANKOVIČ, D. (2009b): »Iščejo rešitve za Rome iz Žabjaka«, *Dnevnik*, 26. februar, dostopno na http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/1042247565, 17. februar 2011.
- STANKOVIČ, D. (2010a): »Krajani se niso strinjali s pokopom Rominje na vaškem pokopališču«, *Dnevnik*, 4. januar, dostopno na <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042327219>, 3. maj 2011.
- STANKOVIČ, D. (2010b): »Specialci varovali rušenje nelegalne hiše v romskem naselju«, *Dnevnik*, 20. avgust, dostopno na <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042381862>, 4. julij 2011.
- WACQUANT, L. (2009a): *Prisons of Poverty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- WACQUANT, L. (2009b): *Punishing the Poor. The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham/London: Duke University Press.

Poglobljeni intervjuji

- Intervju z novomeško romsko svetnico Dušico Balažek sem opravila 5. junija 2011.
- Intervju z ravnateljico Osnovne šole Frana Metelka Škocjan Ireno Čengija Peterlin sem opravila 3. avgusta 2011.
- Intervju s pooblaščencom župana Mestne občine Novo mesto za romska vprašanja Janezom Doltarjem sem opravila 4. avgusta 2011.
- Intervju s koordinatorko projektov Društva za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto Andrejo Luštek sem opravila 6. junija 2011.
- Intervju z vodjo oddelka za splošne policijske naloge v Sektorju uniformirane policije na Policijski upravi Novo mesto Milanom Stojakovičem sem opravila 4. avgusta 2011.
- Intervju z nekdanjim novomeškim romskim svetnikom Bojanom Tudijo sem opravila 4. junija 2011.
- Intervju s članico Društva za razvijanje prostovoljnega dela Majo Žunič sem opravila 6. junija 2011.

Internetni viri

- CENTER ZA SOCIALNO DELO LJUBLJANA-ŠIŠKA, dostopno na <http://www.csd-lj-siska.si/prejemki/denarnePomoci.asp>, 15. maj 2011.
- LOKALNO.SI (2009): Romi želijo legalizirati Žabjak (19. marec), dostopno na http://www.lokalno.si/2009/03/19/51069/aktualno/romi_zelijo_legalizirati_zabjak/, 4. januar 2011.
- MESTNA OBČINA NOVO MESTO (2011a): *Predlog možnih rešitev prostorskega urejanja romskega naselja Žabjak*, dostopno na <http://www.novomesto.si/media/doc/svet/seje/2011/4.%20seja/14.%20Naselje%20Zabjak.pdf>, 23. februar 2011.
- MESTNA OBČINA NOVO MESTO (2011b): *Predlog sprememb in dopolnitev programa opremljanja staubnih zemljišč za območje opremljanja »Romsko naselje Brezje-kanalizacija« in predlog Odloka o spremembah in dopolnitvah odloka o programu opremljanja staubnih zemljišč za območje opremljanja »Romsko naselje Brezje-kanalizacija«*, dostopno na <http://www.novomesto.si/media/doc/svet/seje/2011/5.%20seja/07.Brezje.pdf>, 3. april 2011.
- PUREBER, T. (2009a): »Komandir naj odstopi!« *Vaš kanal*, 29. december, dostopno na <http://www.vaskanal.com/component/content/article/93-starejse-novice/8706-rkomandir-naj-odstopil.html>, 20. marec 2011.

- PUREBER, T. (2009b) Težave s prijavljanjem stalnega bivališča. *Vaš kanal*, 17. januar, dostopno na <http://www.vaskanal.com/component/content/article/93-starejse-novice/11253-teave-s-prijavljanjem-stalnega-bivalia.html>, 5. januar 2011.
- REGINA, M. (2008): »Romsko naselje Brezje – Žabjak: 'Elektrika je nujna'«. *Park*, 4. april, dostopno na <http://www.park.si/2008/04/elektrika-je-nujna/>, 5. maj 2011.
- ROMSKE NOVICE (2011): Novomeški občinski svetniki so obravnavali predlog možne rešitve romskega naselja Žabjak (7. februar), dostopno na <http://www.romskenovice.si/clanek/2011/02/07/novomeski-obcinski-svetniki-so-obravnavali-predlog-mozne-resitve-romskega-naselja->, 14. junij 2011.
- SIOL.NET (2011): »Legalizacija Žabjaka ne pelje k sožitju« (11. marec), dostopno na http://www.siol.net/slovenija/lokalne_novice/dolenjska_in_posavje/2011/03/miklic_legalizacija_zabjaka_ne_pelje_k_sozitju.aspx, 4. april 2011.
- SPLETNO MESTO ZA ROMSKE SVETNIKE, dostopno na <http://www.inv.si/romsvet/default.html>, 3. marec 2011.
- URAD VLADE RS ZA NARODNOSTI (2011), dostopno na http://www.uvn.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/, 3. april 2011.
- URAD VLADE RS ZA NARODNOSTI (2006): *Splošne informacije o romski etnični skupnosti v Republiki Sloveniji*, dostopno na <http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/lzrednaGradivo3.pdf>, 4. maj 2011.
- VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC RS (2007): *Sistemska segregacija Romov v posameznih občinah*, dostopno na <http://www.varuh-rs.si/medijsko-sredisce/aktualni-primeri/novice/detajl/sistemska-segregacija-romov-v-posameznih-obcinah/?L=6&cHash=65e0c8be09>, 7. junij 2011.
- ZDRUŽENI NARODI (2008): *Millennium Development Goals Indicators*, dostopno na <http://unstats.un.org/unsd/mdg/Metadata.aspx?IndicatorId=0&SeriesId=711>, 4. maj 2011.

te raziskave preučujejo. Pa vendar že zbrani podatki raziskav vzbudijo dvome o podobi homogene in globalno marginalizirane »skupnosti«. Tako na eni strani etnizacija revščine omogoči pozabo cene, ki jo vsi ljudski sloji starih komunističnih držav plačujejo med to neskončno »ekonomsko tranzicijo«, na drugi pa redukcionistična obravnava Romov kot imigrantov v zahodne države prikriva strukturne težave, s katerimi se Romi, kot vsi, ki živijo v prekanah razmerah, soočajo na brutalen način.

Ključne besede: Romi, marginalizacija, mednarodne institucije, etnizacija.

Martin Olivera je socialni antropolog, ki se ukvarja z družbenimi in kulturnimi procesi romskih skupin v Romuniji in v Franciji, kot tudi z javnimi politikami, ki so namenjene romskim skupinam. Trenutno dela kot koordinator projekta Action tsigane pod okriljem organizacije Rues et cités v Parizu.

49–52 Rada Iveković

Kaste v Evropi in Romi v humanizmu

Sociološke kategorije, ki jih uporabljamo, imajo določeno zgodovino in so pogosto normativne ter zaznamujoče. Četudi naj pojem kaste ne bi uporabljali za Evropo, lahko Rome dejansko primerjamo z indijsko kasto »nedotakljivih«. Kot *dalite* se tudi Rome odrija na družbeno obrobje zaradi nekega starega in globoko zasidranega rasnega predsodka, ki se pogosto prenaša z »nezavedno« kulturo in nepremišljenimi družbenimi praksami. Neizprosna diskriminacija glede na rojstvo je družbena, politična in ekonomska realnost tako v Indiji kot Evropi, a vseeno se je *dalitom* v Indiji uspelo uveljaviti na političnem polju. V Evropi imamo mehanizme odpora in kastnega vedenja, a jih tako ne poimenujemo in jih tudi ne prepoznamo, iz koncepta kaste pa delamo kaznovalen, diskriminatoren, normativen in rasističen model, s katerim stigmatiziramo Indijo kot »kastno družbo«.

Ključne besede: sociološke kategorije, Romi, kaste, Indija, diskriminacija.

Rada Iveković je filozofinja, ki živi in dela v Parizu. Bila je programski vodja pariškega Collège international de philosophe (2004–2010) in je poučevala na različnih univerzah v Jugoslaviji, ZDA, Franciji in drugje. Sodeluje z indijskimi in drugimi raziskovalci. Med drugim se ukvarja s politično filozofijo in feministično teorijo.

54–66 Tjaša Pureber

Segregacija danes: refleksija systemskega nasilja nad Romi na Dolenjskem

Razčlovečenje, izkoriščanje in odtujenost, ki so inherentni del kapitalističnega načina produkcije, so danes pogosto skriti za etničnimi alibiji. Liberalna država marginalizacijo romske skupnosti v Sloveniji blaži s politiko priznanja. Posledično korekcijska politika države deluje na enakih izključevalnih principih, ki v prvi vrsti povzročajo to, sicer pretežno ekonomsko determinirano marginalizacijo. Zaradi multikulture obravnave s strani številnih nevladnih organizacij so Romi še dodatno potisnjeni v pozicijo objekta različnih humanitarizmov, ki jim sistematično onemogočajo, da bi postali subjekti svojih življenj. V prispevku smo razgrnili različne nivoje tovrstnega systemskega nasilja nad romsko skupnostjo. Pripravili smo popis infrastrukturnih bivanjskih razmer v novomeških romskih naseljih in nekaj najbolj očitnih primerov uporabe prekomerne fizične sile s strani policije ter razkrili njihove strategije ravnanja z romsko skupnostjo, ki temeljijo na totalnem nadzoru prebivalstva. Nadaljujemo z analizo diskriminatornih ravnanj znotraj zdravstvenega sistema, raziskali pa smo tudi izključevalne mehanizme delovanja znotraj šolstva, politike zaposlovanja in uradništva. Na koncu bomo poskušali predstaviti še nekaj primerov dobrih praks, kjer se gradijo prvi poskusi presejanja tovrstne segregacijske politike.

Ključne besede: Romi, Novo mesto, izključevanje, segregacija, primer dobrih praks.

Tjaša Pureber je politologinja in doktorska študentka sociologije kulture na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Ukvarja se predvsem z uprašanjem revolucije in preučuje nova družbena gibanja.

neither defined nor recognized as such. Nevertheless we construct from the concept of caste a punitive, discriminatory, racist and normative model by which we stigmatize India as «a caste society.»

Keywords : sociological categories, Roma, caste, India, discrimination.

Rada Iveković is philosopher and she lives and works in Paris. She was Programme Director at the Collège international de philosophie, Paris (2004-2010) and taught at different universities in Yugoslavia, the USA, France and elsewhere. She collaborates with Indian and other researchers. She is interested among other in political philosophy and in feminist theory.

54–66 Tjaša Pureber

Segregation today: Reflection upon the Systemic Violence over Roma Communities in Dolenjska

Dehumanization, exploitation and alienation, which are inherent to the capitalist mode of production, are today often hidden behind the ethnical alibi. The Liberal state is trying to soothe the marginalization of Roma communities in Slovenia through the politics of recognition. Correction politics of the state are consequently operating on the very same exclusive principles that are creating this otherwise more or less economically determined marginalization in the first place. Due to the multicultural approach of nongovernmental organizations, Roma communities are pushed even further into the position of being objectified by different humanitarianisms that are systematically preventing them from becoming the subjects of their own lives. In our contribution, we have tried to illuminate different levels of such systematic violence over Roma communities. For that purpose, we have prepared a list of infrastructure in Roma communities in the town of Novo Mesto and some more obvious examples, where police were using excessive force. We also uncover their strategies of dealing with the Roma community, which are based on the total control of a population. We continue with the analysis of the discriminatory leveling within health system. We furthermore explore the excluding mechanisms within

the school system, and politics of employment and bureaucracy. In the end, we will try to present some good examples of how to overcome such segregation politics.

Keywords: Roma, Novo Mesto, exclusion, segregation, good practice examples.

Tjaša Pureber graduated from political science and is studying sociology of culture on Faculty of Arts in Ljubljana. She is researching the concept of the revolution and new social movements.

67–82 Mira Muršič

Maribor Roma – from Immigration to Modern Practices

In Maribor the first Roma immigrants settled in 1961. They mostly came from Kosovo and other Balkan countries and were able to provide better social status for their families in that time due to economic need for workers in the region, less red tape proceedings and more tolerant environment. After the independence of the Republic of Slovenia, a considerable number of Roma were erased from the register of permanent residents, while many also lost their jobs due to the collapse of the industry. The Roma community nowadays formally operates through two unconnected Roma associations. Both groups, Romano Pralipe and Romano Anglunipe, in different ways preserve Roma cultural identity and traditional patterns related to religious identification, preservation of Roma cultural identities and the way they dress, even though both groups are partially sustaining pre-arranged marriages. Association of creative people in culture (ZULK) has identified some key constraints for successful cooperation between the two societies. The Research group for Roma and Ethnic Issues working under *Urban furrows* as part of the *Maribor 2012 - European Capital of Culture*, is identifying problems of the Maribor Roma community, exploring the possibilities of emancipatory practices and project implementation to develop autonomous and sovereign representation of individual interests. This will ensure that all previous activities related to Roma in Maribor will be developed within the local community and beyond.